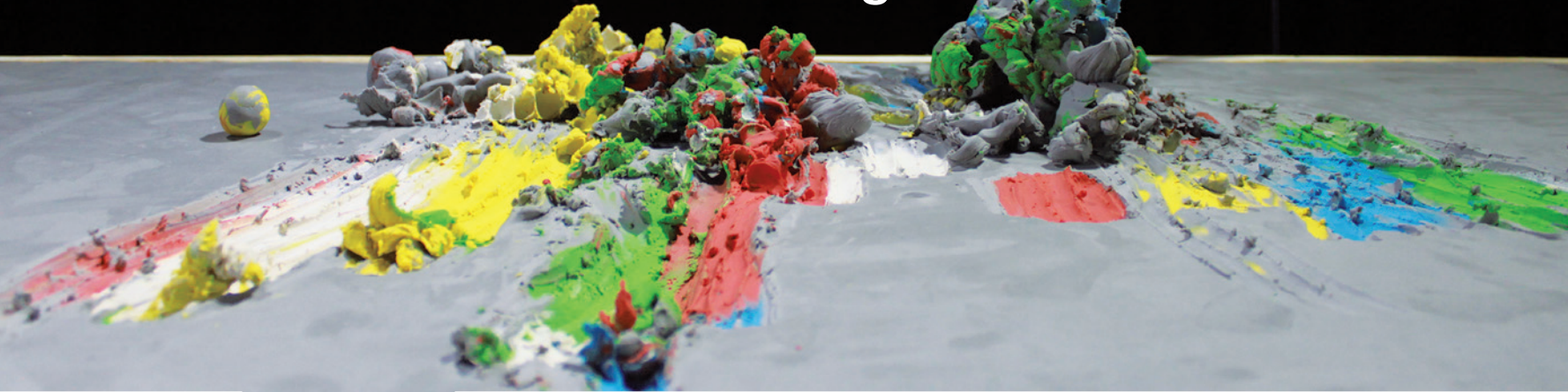

Neoavantgarde hagyomány + prezentációs eszköztár = performansz lecture?

Szalai Borbálával beszélget Zsikla Mónika

A Trafó Kortárs Művészetek Háza *Gondolat plasztika* címen nemzetközi performansz előadássorozatot (performance-lecture) mutatott be.¹ Az európai szintéren fénykorát élő hibrid műfaj gyökereiről, jelenéről, lokális és globális kapcsolódási koordinátáiról, a meghívott művészek *tudástermelés* mechanizmusaira és a képzőművészet jelenlegi státuszára is reflektáló, humoros, provokatív, ironikus, vagy épp személyes előadásairól kérdeztem Szalai Borbálát.

✚ **Zsikla Mónika:** *Hogyan illeszkedik a hazai közönség számára elsőként debütáló „performance lecture” előadássorozat a Trafó programjaihoz?*

✚ **Szalai Borbála:** A kiállításokhoz kapcsolódóan már egy ideje más típusú művészeti események és kísérő programok beemelésével is próbáljuk kitágítani a kört. 2013-ban ilyen esemény volt az *RSVP beszélgetéssorozatunk*, ami a kritikai művészettel foglalkozott. 2014-ben pedig arra gondoltunk, hogy egy olyan műfajt környékezzünk meg, ami számos oknál fogva eleve furcsa státuszban van Magyarországon. Így esett a választásunk a performanszra. Szinte generációk óta megfigyelhető, hogy a fiatal művészek néhány kivételtől eltekintve alig nyúlnak a műfajhoz, és ha mégis, akkor is a leggyakoribb a klasszikus performanszok újrajátzása. Sőt, ha nagy ritkán születnek új munkák, azok is leginkább a neoavantgárd hagyományból inspirálódnak. Ezzel egy időben külföldön már évek óta nem csak dübörög a performansz, hanem egészen új és szokatlan irányokat is vesz. A *performance lectures* (előadás performansz) is egy az új irányok közül. Errefelé még egyetlen hazai művész sem mozdult el, ezért is gondoltuk, hogy érdekes lenne néhány előadást itthon is bemutatni. Egyrészt, mert fontos és izgalmas újdonság a közönség számára, másrészt inspirációt nyújthat az aktív művészeknek, és ideális esetben a kettő együttthatója, hogy a műfaj idővel bevezetődik a hazai szcénába. Valamint nem utolsó sorban az is fontos szempont volt, hogy mindez elég

erősen kapcsolódik a Trafó Kortárs Művészetek Háza profiljához, és egyben a Trafó galéria programjához is.

✚ **ZsM:** *Milyen előképekre tekint vissza a performance lecture?*

✚ **SzB:** Gyakorlatilag egymástól eltérő előadástípusok formanyelveinek ötvözéséről beszélhetünk. Természetesen megkerülhetetlen, és fontos kiindulási alap a neoavantgárd performansz, amely koherens módon ötvöződik a kortárs művészet prezentációs gyakorlatával. A prezentációs gyakorlat alatt azokra a helyzetekre kell gondolnunk, amelyekben egy művész a munkásságát, kutatásait vagy épp saját alkotásait mutatja be, interpretálja egy adott közönség számára. Harmadikként pedig fontos hivatkozás az egyetemi előadások némi statikus formátuma, az a szituáció, amikor a pulpituson álló előadót a hallgatóság ülve figyeli. Ez a frontális szerkezet a legtöbb iskolai rendszerben megőrződött és idővel különböző vizuális eszköz használatával (tábla, kréta, írásvetítő, projektor) is kiegészült. Leginkább ezekből az előadástípusokból emel ki, ötvöz formaelemeket a performance lecture új és izgalmas műfaja. A Trafóban bemutatott sorozat címe – *Gondolat plasztika* – indirekt módon próbált utalni az említett előképekre és hagyományokra. Indirekt perspektívából már Beuys egyetemi előadásai és a szociális plasztika is performance lecture volt a maga idejében, az

¹ *GONDOLAT PLASZTIKA* Performansz-előadás sorozat. Trafó Kortárs Művészetek Háza – Kontra Klub, Budapest, 2014. november 4 -7. Művészek: PRISCILA FERNANDES (PT), NÚRIA GÜELL (SP), HEDWIG HOUBEN (NL), SJOERD VAN LEEUWEN (NL), OLOF OLSSON (DN), FRANCESCO PEDRAGLIO (IT), SOCIÉTÉ RÉALISTE (FR – HU). Kurátor: SZALAI BORBÁLA

előadások hátramaradt táblái pedig tárgyiasult előképeknek is tekinthetők, és ez mindenképp fontos referencia.

☛ **ZsM:** Van annyira színes a műfaj, hogy konkrét tematika köré szerveződjön egy-egy előadásorozat?

☛ **SzB:** Igen, sőt az a leggyakoribb módja a performance lectures programoknak, hogy tematika mentén szerveződnék. De az is gyakori, hogy földrajzi kapcsolatok mentén állnak össze programsorozatok. A műfajnak nagyon erős elemi része a tudásátadás, -megosztás vágya, és ez a legtöbb előadás központi mozgatórugója is, hogy miként lehet egy-egy információt a közönséggel megosztani, legyen az művészi kérdés, vagy konkrét teoretikus kutatás tudományos ténye. A Trafóban bemutatott sorozat előadóit nem tematikus elvek mentén, hanem sokkal inkább azzal a szándékkal választottam ki, hogy egy impressziót adjanak a műfajról. Ennek ellenére a hét egymástól teljesen független előadás mindegyikében tapinthatóan fontos elem volt a tudás átadásának vágya, pl. NÚRIA GÜELL performanszában egy közgazdász konkrét tényekre alapozott tudása köré szerveződött minden.

☛ **ZsM:** Földrajzi értelemben kötődik helyhez vagy országhoz a műfaj?

☛ **SzB:** Európában egyre több helyen láthatunk tematikus „performance lectures” sorozatokat, de a műfaj igazi hazája Hollandia, ahol nem csak az új hajtások, hanem maga a performansz is kiemelten a figyelem középpontjában van. Feltehetően azért, mert holland területen a képzési és a kiállítási intézmények profilja sokkal nyitottabb, mint Európa más területein.

☛ **ZsM:** A Trafóban bemutatott sorozat egyben a műfaj debütálása is volt a hazai szcéna számára, tervezitek a folytatást?

☛ **SzB:** Nem titkolt szándékunk a sorozat folytatása, ideális esetben akár hazai művészekkel, de első alkalommal mindenképp a műfaj sokszínűségét szerettük volna megmutatni, és ez befolyásolta döntően a hét meghívott előadó névsorát.

☛ **ZsM:** Mi volt a különböző a hét előadásban?

☛ **SzB:** A tudományostól egészen az áltudományosig, a komoly kutatásokon alapulótól egészen a nagyon személyes, önreflexív megközelítés-módig, a kifejezetten viccestől a száraz előadásig terjedt a tartomány. Valójában ez is tökéletesen mutatja, hogy az irányzaton belül skálák vannak, ami elkülöníti egymástól az egyes előadásokat. A hét műből két és fél teljesen új produkció volt.

☛ **ZsM:** Melyik két és fél előadás volt teljesen új produkció?

☛ **SzB:** A SOCIÉTÉ RÉALISTE kifejezetten erre az alkalomra készítette a betűtípus tervező előadását, illetve FRANCESCO PEDRAGLIO szintén teljesen új munkát készített, ráadásul ő egy olyan formátummal kísérletezett, amit már régóta szeretett volna kipróbálni.

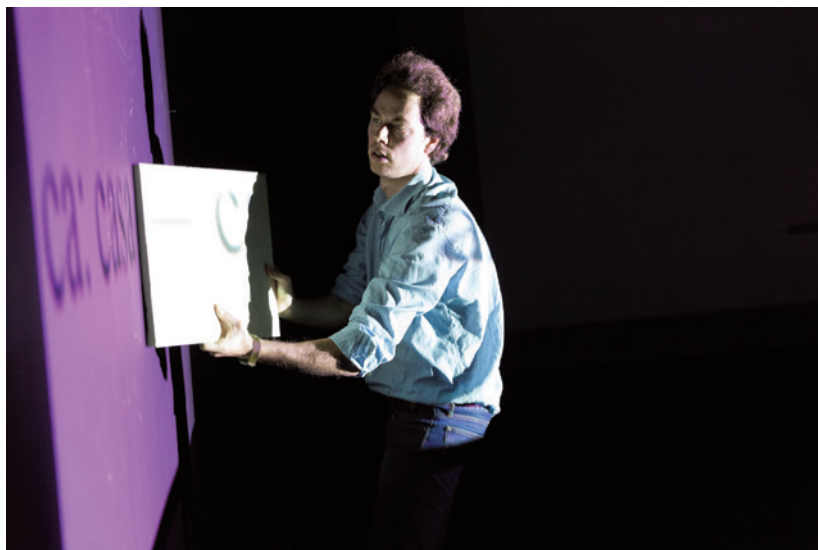
HEDWIG HOUBEN
Öt lehetséges
előadás egy szobor
hat lehetőségéről,
2014. 11. 07., Trafó
Kortárs Művészetek
Háza – Kontra Klub,
© Fotó: Trafó Galéria

LOF OLSSON
A blues előzése.
2014.11.05., Trafó
Kortárs Művészetek
Háza – Kontra Klub,
© Fotó: Trafó Galéria

FRANCESCO
PEDRAGLIO
The thing in
between (w.
Rebecca Birch), 2014,
Modern Art Oxford,
Oxford, a művész
jóvoltából

PRISCILA FERNANDES
Könyv a Modern
Iskola esztétikai
neveléséről,
2013–2014, a művész
jóvoltából

ZsM: Mit jelent pontosan a kísérletezés egy előadás közben, akár Francesco Pedraglio esetében?

SzB: Pedraglio a saját performanszát és az általa írt szöveget egy másik emberrel mondatta, ha úgy tetszik, játszatta el, és az elcsúsztatások a nézők számára olyan erős játékeret teremtettek, amiben nem mindig volt egyértelmű, hogy ki is pontosan az előadás szereplője. Szinte a követhetlenségig összekavarta szándékoltan az előadó és a szereplő személyét. A szálak ilyen szintű összegabalyodása a Trafóban bemutatott előadásban történt meg elsőként.

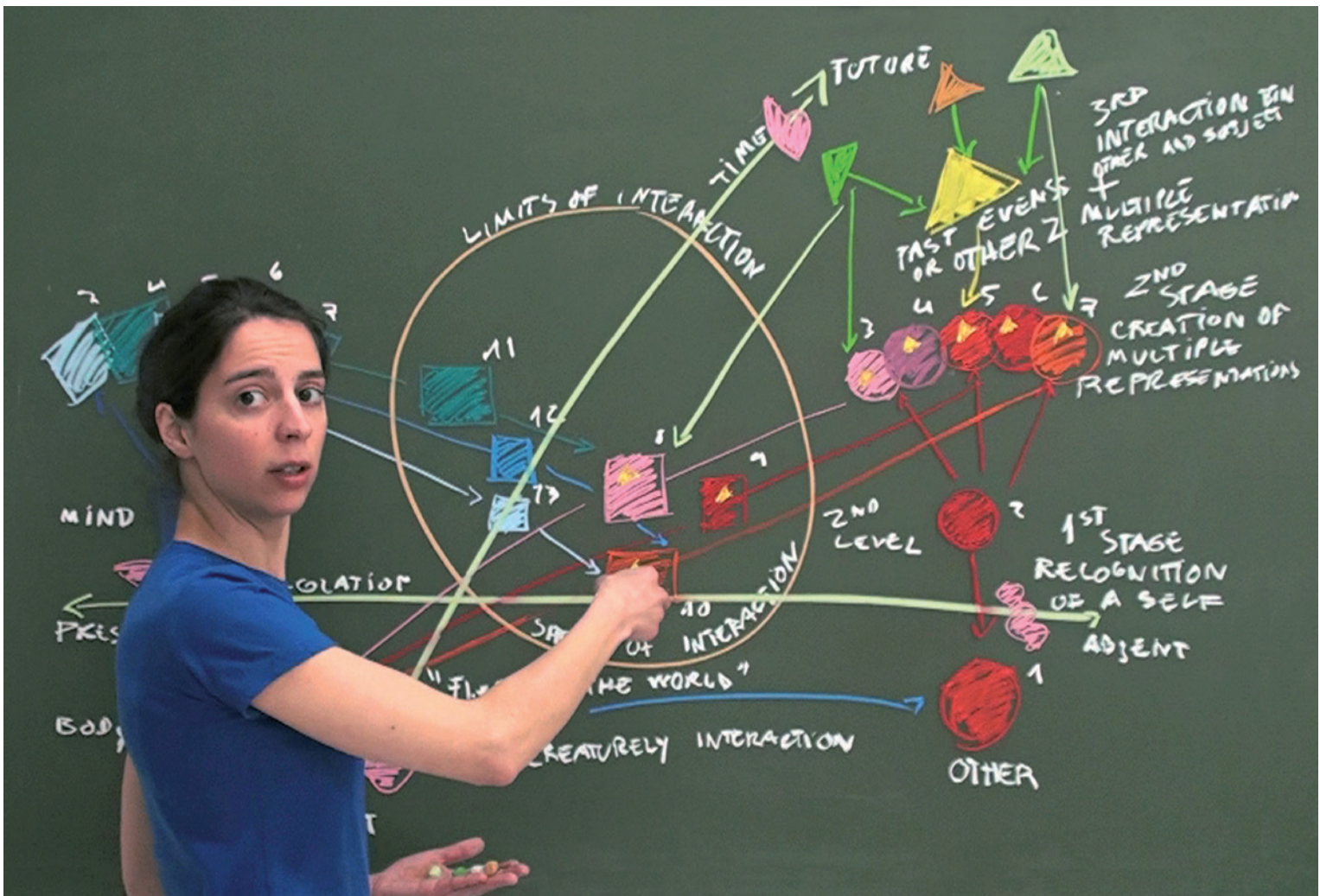
A kettő és fél ismeretlen előadásból a fél PRISCILA FERNANDES performansza volt. Ez az előadás egy hosszú kutatás végeredményeként valósult meg. A projekt anyagából a korábbiakban már készült kiállítás és előadás is, de performanszként most volt először látható. Az új munkákon kívül a többi mű pedig korábban már bemutatott és a jelen helyzetben a Trafó környezetéhez adoptált előadás volt.

ZsM: Mennyiben lokálisak és mennyiben egyetemesek az előadások által felvetett témák?

SzB: Talán épp Priscila Fernandes előadása mutatja igazán, hogy ha egy téma eredetileg lokális is, a konklúzió végül egy egyetemesen releváns megállapítás lesz. Priscila fikciójának kiindulási alapja egy, az 1900-as évek elején Barcelonában működő modern iskola volt. Az intézmény kapcsán azon gondolkodott el, hogy ha a század elején ebben a nagyon korszerű iskolában oktattak volna képzőművészetet, akkor az hogyan nézhetett volna ki. A kutatás végeredménye egy elképzelt tanterv volt, ami nagyon érdekes megközelítése annak is, hogy a korabeli progresszív, modernista művészetszemléletet hogyan lehetett volna átfordítani az oktatás nyelvére. Ez ma, száz évvel később ugyanolyan releváns kérdés: hogyan lehet azoknak az embereknek képzőművészetet oktatni, akik egészen más dolgokat tanulnak, és más területeken mozognak? Akár pont Magyarországon is aktuális kérdés, hogy hogyan lehet nem az elit, hanem a dolgozó nép gyermekeinek képzőművészetet

oktatni? A társadalmi kérdések és a művészet-oktatás több kapcsolódási ponton is találkozik, egy ilyen például a kortárs művészet társadalmi megítélése, amelynek alapja az oktatás. Priscila Fernandes ezt az egész láncreakciót egy konkrét esettanulmányon keresztül vezeti végig, és a konklúzió egyetemes. Vagy például a Núria Güell banki tematikával foglalkozó előadása, amely egy minden európai bankot erősen érintő kérdést feszeget, s üzenetét felfoghatjuk akár a kapitalizmus kritikájának. Núria történetének alapját egy valós, Spanyolországban lezajlott esemény adta, aminek főszereplője egy bankrabló, Enric Duran volt, akit még ma is körözi a rendőrség. A performance lectures a bankrabló példáján keresztül vezeti végig, hogy milyen az, amikor egy mindenki által elfogadott, és gyakorolt erkölcsi normarendszer a bankok értelmezésében kifordul. A banki gyarapodás ezen kifordításokon alapszik, a bankrabló pedig ezeket a lehetséges kifordításokat visszajára fordítva a bankokra alkalmazta. Az így megszerzett pénzt pedig olyan aktivista szervezetek között osztotta szét, akik a gazdasági és banki rendszerek kritizálását tűzték ki céljuknak. A többi performansz pedig általánosabb témákkal foglalkozik, HEDWIG HOUBEN például a saját művészi praxisát vette a történetének alapjául, ami

PRISCILA FERNANDES
In Search of the Self, 2010, állókép a videóból, a művész jóvoltából

pedig azért nagyon érdekes, mert az ilyen belső vívódások általában annyira zárt ajtók mögött zajlanak, hogy szinte soha nem látunk kulisszák mögé.

ZsM: *Mi a kapcsolat az előadás és a létrejött fizikai tárgyak, műtárgyak között?*

SzB: Nem minden előadás esetében jön létre feltétlenül fizikai tárgy. Hedwig Houben esetében például az előadás során létrejön egy szobor, amit a művész a későbbiekben szoborként is kezel. A Société Réaliste pedig egy új betűtípust hozott létre a nézők segítségével, és a művészpár a későbbiekben ezt a betűt valamilyen formában fel is fogja majd használni. Núria Güell performansa egy kicsit más formában, Spanyolországban már bemutatásra került. A bemutatót egy hosszabb kutatómunka és együttműködések sora előzte meg, az ő esetében a kézzelfogható eredmény egy olyan kézikönyv (manual) lett, ami egyrészt az egész projektet összefoglalja, de azon túl hasznos tanácsokkal szolgál arra vonatkozóan is, hogy a bankokat hogyan lehet a saját technikáik alkalmazásával kijátszani úgy, hogy közben a saját érdekeinket érvényesítve mi magunk jussunk pénzhez. A akik eljöttek megnézni az előadást a Trafóba azok kaptak is egy ilyen könyvet.

ZsM: *Dokumentáltátok a performanszokat? Utólag meg lehet nézni azokat?*

SzB: Igen, minden előadásról készítettünk felvételt és a legtöbbet megosztjuk majd a YouTube-on is, de van olyan előadás, amelyet a művészek kérésére nem osztunk meg teljes egészében. Ez utóbbiak esetében a művész a felvételeket újabb munkák kiindulási alapjainak tekintve szerkeszti, vágja, és tovább absztrahálja. Ebben a megközelítésében mindennek megvan a saját fóruma, így a performansz élő előadás, és nem pedig egy videón rögzített mű.

ZsM: *Volt személyes kedvenced?*

SzB: Több is volt, egyik közülük a Société Réaliste betűtervező performansa. Később másoktól is hallottam, hogy mennyire komplex élmény volt számunkra. Az előadás által azok is közelebb kerültek a művészdúó gondolkodásmódjához, akik amúgy ismerik munkásságukat. OLOF OLSON performansa pedig egy elképesztően érdekes és vicces előadás volt, amely bennragad a fejedbe és még napok után is visszajön a gondolataidban. De PRISCILLA FERNANDES kutatásokon alapuló művészetoktatási fikciója is nagyon közel állt hozzám.

ZsM: *Milyen volt az előadássorozat látogatottsága?*

SzB: Nem titkolt szándékunk, hogy a programjainkkal időről időre új célközönséget is megszólítsunk, ezért nagy öröm volt számunkra, hogy ezúttal rengeteg fiatal látogatott el a Kontra Klubba. A korábbiakban egyetlen ehhez hasonló előadás sem volt még, így szinte semmiféle tapasztalattal nem rendelkezünk arra vonatkozóan, hogy kikre és mekkora tömegre számíthatunk. Meglepő volt, hogy az előadásokra egészen más közönség volt kíváncsi, mint akik a galéria megnyitó programjait látogatják.

ZsM: *Mi volt a pénzügyi háttér?*

SzB: A sorozat része volt a *Dutch! Hollandia Királyság!* kulturális programnak, így a holland művészeket elsősorban a Mondriaan Found támogatta, illetve a dán és a spanyol nagykövetségek is segítségünkre voltak, hazai részről pedig az NKA adott támogatást a programhoz.

SOCIÉTÉ RÉALISTE
Xees, 2014. 11. 04., Trafó Kortárs Művészetek Háza – Kontra Klub © Fotó: Trafó Galéria

